

4
КВІТЕНЬ
1974

**ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ**

Математика у навколишньому житті

За останні роки у дошкільних закладах республіки значно вдосконалено систему навчально-виховної роботи на заняттях з формування початкових математичних понять.

Проте ця робота іноді обмежується рамками тих штучних ситуацій, які створюються педагогом на заняттях використанням завдань із спеціальним дидактичним матеріалом. А між тим і природа, і об'єкти людської праці містять в собі цінні для пізнання кількісні відношення величин, які корисно пов'язувати із знаннями, що діти засвоюють в процесі дій із спеціальним матеріалом.

Використання спостережень у навколишній дійсності набуває великого значення для формування у дітей математичного підходу до оцінки величин шляхом порівняння, розширює сферу сприймання кількісних відношень і, до речі, сприяє глибшому пізнанню природних і суспільних явищ. Адже математика виникла в реальній дійсності і хоча вона оперує абстракціями, її основні поняття — числа, величини, форми — відбивають об'єктивно існуючі кількісні та просторові відношення матеріального світу.

У спостереженнях навколишнього треба показувати дітям співвідношення величин і в такий спосіб доводити, що математичні знання, які вони засвоюють на заняттях, життєво важливі.

Одержуючи яскраві враження від сприймання кількісних відношень справжніх об'єктів, явищ, дитина більш осмислено ставиться до необхідності засвоєння знань; у неї розвивається спостережливість, формується інтерес до розкриття кількісних відношень величин у повсякденному житті.

Розширення уявлень про споріднені відношення величин створює

основу для виникнення у дітей узагальнених знань і потрібних умінь. Наприклад, якщо відношення «ширше — вужче — рівні» за шириною розглядаються не лише на спеціальному дидактичному матеріалі — прямокутниках, а й засвоюються під час спостережень на вулиці: «Проїжджа частина вулиці ширша, бо по ній проїжджає багато машин і серед них великі автобуси, вантажні машини, а тротуар для пішоходів вужчий», то дитина переносить знання про відношення предметів за шириною, які вона одержала на занятті, на інші об'єкти. Це дозволяє активізувати діяльність аналізаторів, оскільки оточуюче середовище створює справді нескінченні можливості для розчленування чи з'єднання різноманітних подразників, що діють на органи чуттів.

Але дітей не можна без кінця знайомити з кількісними відношеннями речей, що спостерігаються навколо. Потрібно виходити з їх вікових можливостей і завдань по ознайомленню з навколишнім життям та формуванню початкових математичних понять. Відомо, що загальний розвиток дитини, як і розвиток вміння використовувати знання, не відбувається сам по собі, а потребує спеціально організованої системи виховання. Сама дитина досить повільно переносить знання, одержані на заняттях, на пізнання оточуючої дійсності у повсякденному житті. Отже, для закріплення й поглиблення цих знань потрібно систематично проводити спостереження відповідного змісту за навколишнім середовищем, чого якраз бракує у роботі деяких дитячих садків.

Наведемо приклади можливих об'єктів спостережень для встановлення певних кількісних і просторових відношень.

У групі дітей молодшого віку, порівнюючи предмети за загальною

величиною, можна запропонувати такі об'єкти: дерево — кущ, листя клена — тополі, дорослого — дитину, корову — козу, собаку — кішку, голуба — горобця. Вивчаючи відношення за висотою, можна порівняти будинки, сходи, самих дітей за зростом, знайомі їм дерева (березу — ялинку), автобус — легкову машину. При порівнянні множин можна звернути увагу дітей на те, що на майданчику більше кущів, ніж дерев, а в будинку — вікон, ніж дверей.

Лічба в межах трьох потребує закріплення насамперед на таких прикладах: у корови два роги, у курки два крила, у дитини один ніс, один рот, два вуха, два ока, дві руки, дві ноги. У цих же межах діти здійснюють лічбу знайомих об'єктів на майданчику чи на вулиці.

В процесі засвоєння форми круга увагу дітей слід звернути на схожість з ним за формою кришки столу (круглого), колеса машини, тарілки, блюдця, дна чашки, відерця.

У середній групі у порівнянні за довжиною доцільно використати такі об'єкти: нижню і верхню гілки дерева, грядки на городі, шиї гуски і качки, коня і корови, стеблини знайомих квітів.

Навчаючи дітей п'ятого року життя відношень предметів за шириною, звертають увагу на те, як відрізняються проїжджа частина вулиці і доріжка для пішоходів, грядки і стежки на городі.

Лічбу в межах п'яти теж корисно закріпити на природних групах (у тварини чотири ноги, у людини на кожній руці чи нозі п'ять пальців), а також на об'єктах найближчого оточення: у машини чотири колеса, на ділянці дитячого садка чотири майданчики для груп, на перехресті сходяться чотири вулиці, у зірочки п'ять кутів.

Під час засвоєння дітьми трикутника порівнюють його за формою з піонерським галстуком, вітрилом, одним з боків даху, входом до куреня, а прямокутника — з прапорцем, рамою картини, обкладинкою книжки, дверима. Циліндр доцільно порівняти з склянкою (якщо

вона без граней), каструлю, олівцем, держакі лопатки.

У старшій групі, використовуючи об'єкти оточуючого середовища для порівняння чисел, можна ставити такі завдання: «На майданчику столу, а чого на один менше?» «На нижній гілочці яблуні 6 яблук, а на верхній — 7. На скільки більше яблук на верхній гілочці?» «З однієї сосни упало 5 шишок, а з іншої на одну більше. Скільки шишок упало з іншої сосни?» Коли ж порівнюємо предмети за товщиною, зіставити товщину дерев, що ростуть на ділянці, в сквері, товщину качанів капусти чи моркви, бавовняної і вовняної нитки, опори маленького і великого мостів, колони будинків тощо.

Формуючи поняття про чотирикутник, можна запропонувати назвати предмети, елементи яких мають форму чотирикутника (квадрата, прямокутника чи ромба).

У підготовчій групі дітям дають завдання придумати задачі, використовуючи об'єкти навколишньої дійсності: «Раніш у новому будинку було збудовано 6 поверхів, а в цьому місяці ще 2. Скільки всього поверхів збудовано?» «Для сіяння на великій грядці відсипано 4 ложки насіння, а на меншій — 3. Скільки всього ложок насіння було приготовлено?»

Для лічби групами восени варто запропонувати скласти букет з 9 листків різних дерев так, щоб з кожного дерева було лише по 3 листки.

Таким же чином можна використовувати спостереження в навколишній дійсності і для навчання дітей вимірювання, зокрема, з метою показу його ролі у життєвій практиці дорослих, для розвитку орієнтування в часі і т. ін.

Незалежно від змісту, спостереження повинно мати активний характер і являти собою двосторонній процес взаємодії педагога і вихованців. У цьому процесі велика роль належить мові. Вихователь користується мовою для позначення кількісних відношень величин (або форми предметів) в оточуючому середовищі й заохочує до цього дітей.

Вихователь: «Подивіться, діти, на стебла квіток жоржини і айстри, на товщину їхніх стебел. У айстри стебло тонше, а у жоржини товще. Скажіть мені, у якої з квіток — жоржини чи петунії — стебло тонше?» (Відповідь дитини).

Істотна роль в процесі спостережень належить практичним діям порівняння. Вихователь показує параметри величини, за якими треба порівнювати: тоненькою паличкою проводить поперек стебла жоржини і айстри, щоб зорієнтувати дітей, в якому напрямі здійснювати зорове обстеження товщини стебел. В іншому випадку діти порівнюють товщину стовбурів дерев, користуючись не лише зоровим обстеженням, а й м'язово-дотиковим: обхопивши руками стовбур одного, а потім іншого дерева.

У процесі порівняння величин дітьми старшого віку вихователь намагається наштовхнути їх на пізнання причинних зв'язків між величиною і властивостями. Наприклад: «Діти, хіба стебло жоржини відрізняється від стебла айстри лише товщиною?» («Воно вище»). «Стебло жоржини вище, а не гнеться, воно струнке. Чому?» («Воно товсте»). «Так, воно товсте й міцне». Або: «У якого дерева стовбур тонший — у старого чи молодого?».

Під час спостережень важливо створювати умови для самостійного пошуку дітьми об'єктів, які знаходяться у певних кількісних відношеннях або ж відношеннях за формою.

Спостереження дітьми кількісних відношень повинно передбачати такі частини: 1) педагог визначає і

показує об'єкти, явища, що знаходяться у певних кількісних відношеннях; 2) педагог лише вказує на об'єкти, які можна порівняти, а діти практично порівнюють і словесно позначають їх кількісні відношення або ж форму; 3) педагог називає кількісні оцінки чи форму, а діти самостійно знаходять в оточуючому середовищі відповідні об'єкти чи явища і словесно та в практичних діях порівняння визначають кількісні відношення чи необхідну форму.

Ось, наприклад, запис такого спостереження.

Програмовий зміст. Під час спостережень на вулиці визначати порядкове число.

Вихователь: «Діти, сьогодні ми підемо гуляти по вулиці і будемо вчитися лічити по порядку. (Ідуть до перехрестя вулиць). Хто з вас ходить цією дорогою до дитячого садка? Подивіться, якщо лічити від першого будинку, наш дитячий садок буде четвертим по порядку. Повернемося до нього і будемо усі разом лічити будинки. Котрий за порядком будинок дитячого садка? А зараз підемо від дитячого садка до зупинки автобуса (до гастронома, пошти). Ви самі будете лічити будинки за порядком і потім скажете мені, біля котрого будинку зупинка автобуса (в котрому будинку гастроном, пошта). Відпочинемо на місці. А хто з вас живе у цих будинках? На котрому поверсі ти живеш? Подивіться, діти, машини зупинились, їм не можна їхати. Скільки машин зупинилося? Яка машина зупинилася четвертою за порядком? (Вантажна). А другою? (Автобус)».

Спостереження доцільно проводити лише після того, як відповідний матеріал буде опрацьовано на заняттях. Залежно від змісту, їх можна проводити вранці, під час денної або вечірньої прогулянок.

Дану форму роботи необхідно запроваджувати в педагогічну практику дошкільних закладів.

Л. ПОКАЛЮЄВА
(Львівський НДІ ПАГ)

Заняття з фізичної культури з дітьми другого року життя

Малята другого року життя вміють ходити, бігати, лазити, але ще не досить впевнено. Виконуючи різні дії, вони роблять багато зайвих

рухів. Заохочуючи малят до самостійної діяльності, медична сестра-вихователька навчає їх правильних та економних рухів, дотримуючись у